

Айдосова Б.Х. э.ғ.к.

Маделханов Н.М., Фин-17-3 оқу тобының білім алушысы

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті

Несиелік-қаржылық институттардың басқаруын және тұрақтылығын қамтамасыз етудегі банк капиталының функционалды рөлі

Дағдарыс кезінде коммерциялық банктің сәтті жұмыс істеуі, оның қаржылық тұрақтылығына байланысты, бұл банктің капиталы, оның активтері мен міндеттемелері, кірістілігі, өтімділігі, тәуекелдерге ұшырауна және басқару сапасына байланысты болса ғана мүмкін болады. Банктердің және басқа да несиелік және қаржылық ұйымдарының ерекшелігі, банктердің делдалдар ретінде халықтың, коммерциялық және мемлекеттік ұйымдардың салымдары мен депозиттері түрінде ірі сомаларды тартадығына байланысты. Бұдан басқа, мысалы, өндіріс үдерісін қамтамасыз ететін ғимараттар, жабдықтар мен материалдық құндылықтар түріндегі кәсіпорындардың активтерінен, әртүрлі ақша талаптарымен ұсынылған банк активтері, өтімділеу және нарықта тез сатылады [1, 54 б.]. Сондықтан, банктер, несиелік және қаржылық мекемелері экономикалық қызметінің басқа түрлерімен салыстырғанда меншікті капитал мен активтер арасындағы салыстырмалы жоғары шамаластықты сақтай алады.

Коммерциялық банктің теңгерімінің құрылымын зерттеуді қорлардың көздерін сипаттайтын міндеттемеден басталуы керек, өйткені ол банктердің ресурстарын пайдалану шарттары, нысандары мен бағыттарын негізінен анықтайтын пассивті операциялар алдын ала анықтайды, яғни активтердің құрамы мен құрылымын. Бұл ретте активтерге қатысты пассивті операциялары тарихи тұрғыдан бастапқы және анықтаушы ролін атқарады, өйткені активті

операцияларды жүзеге асыру үшін қажетті шарты пассивтерде көрсетілген банк қаражаттарының жеткіліктілігі болып табылады [2, 43 б.].

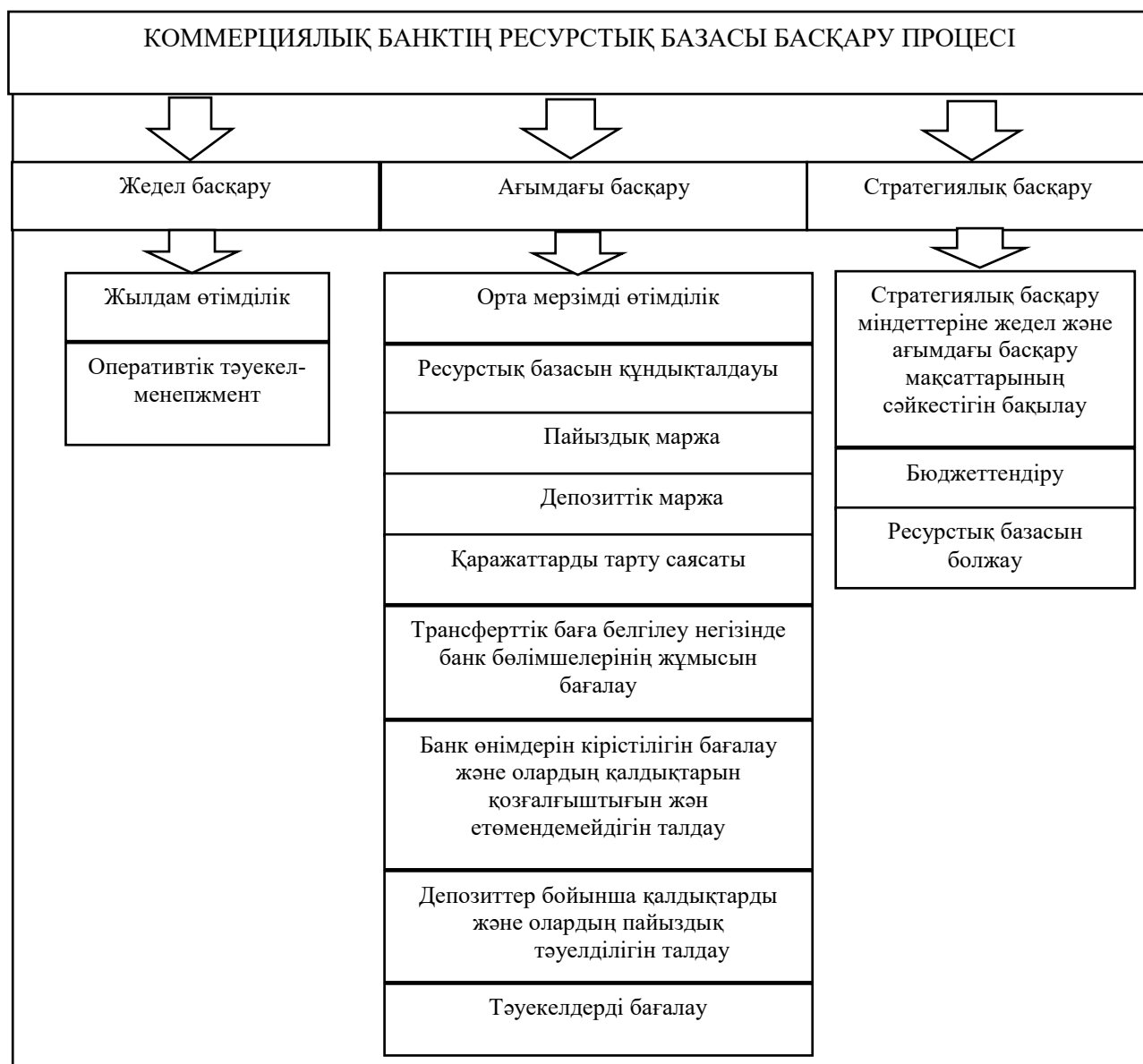
Пассивтік операциялар айналыста болған ақша қаражаттарын банктерге тартуға мүмкіндік береді. Активті несиелік операциялар нәтижесінде банк жүйесімен жаңа ресурстар жасалуда. Міндеттемелер құрылымын талдауды банктің меншікті қаражаттарының бір мөлшерін, сондай-ақ олардың балансының жалпы сомасын қалыптастырудағы үлесін анықтау арқылы бастау ұсынылады. Банктің пассивтік операциялары банк ресурстарынан қалыптастырылатын операциялар жиынтығы (әдістер, тәсілдер, амалдар) болып табылады. Осындай операциялардың нәтижесінде пассивті немесе белсенді-пассивті шоттарда орналасқан ақша қаражаттарының өсуі байқалады.

Жоғарыда айтылғандарға сәйкес коммерциялық банктің ресурстық базасын басқарудың сапалық процесінің маңыздылығын жете бағаламау қиын. А.Ю. Петровтың айтуынша ресурстық базаны басқару үдерісі 3 блокты қамтуы тиіс: операциялық, ағымдағы және стратегиялық басқару (1- сурет).

Әрбір блокта ресурстық базаны басқарудың тиісті түрінің мазмұны анықталған. Операциялық және ағымдағы басқару функцияларын Қазынашылық және тәуекелдерді талдау департаменті жүзеге асырады, ал ағымдағы басқару тапсырмаларын орындауына сәйкес стратегиялық басқару функцияларын тәуекелдерді талдау бөлімінің тікелей қатысуымен банк басшылығы жүзеге асырады. Ішкі есепке алу, бақылау және талдау басқармасы басқа бөлімдермен бірге жоспарлау мен басқарудың барлық кезеңдерінде жұмысқа қатысады.

Петров А.Ю. отандық коммерциялық банктердегі ресурстарды қалыптастырудың келесі сипаттамалық ерекшеліктерін атап өтеді:

- 1) жеткіліксіз капиталдандыру;
- 2) банктік ресурстар құрылымында банкаралық несиелердің жоғары үлесі;
- 3) есеп айырысу бойынша талап етілетін салымдардың басым көпшілігі және клиенттердің белсенді операцияларды жүзеге асыру үшін басқадай шоттары.

Сурет 1. Коммерциялық банктің ресурстық базасын басқару үдерісі

Е С К Е Р Т У – сурет [3, 40 б.] деректен алынған

Біздің пікірімізше, коммерциялық банктің оның құрылымына негізделген ресурстық базасын талдау блок-модульдік принцип бойынша жасалуы тиіс, ол мынадай әдістерді қолдануға әкеледі:

- 1) банктің қаржылық жағдайын талдау әдісін;
- 2) ҚР ҰБ-ның банктің меншікті қаражатын (капитал) есептеу әдістемесі және оның негізгі элементтері - негізгі (неғұрлым тұрақты) және қосымша (төмен тұрақты) капитал;

3) қызметтерінің біріңғай дәрежесі бойынша оларды топтау негізінде банк клиенттерінің талап етілгенге дейінгі ресурстарын талдау әдісін;

4) банктердің табыстылық операцияларына мерзімді банктік ресурстарды және олардың салымдарының негізгі бағыттарын талдау әдісін;

5) Банктік қадағалау жөніндегі Базель комитетінің әдісін (халықаралық капитал стандарты);

6) CAMELS банктік рейтингілері жүйесін есептеу әдісін;

7) ресурстық базаны қалыптастыру және пайдаланудың экономикалық және статистикалық әдістері және оның коммерциялық банктердің тиімділігіне әсері.

Осылайша, коммерциялық банктің ресурстық базасы мен оның активтері арасында тығыз қарым-қатынастар мен өзара шарттылық бар. Ресурстық базаны талдау банктің белсенді операцияларын басқару қажеттілігіне қарай жасау қажет. Ресурстық базаны талдай отырып, банктің міндеттемелері мен активтерін түрлері, көлемі мен мерзімдері бойынша салыстыру қажет.

Әдебиеттер:

1. Бреславцев С.М. Капитал банка как инструмент обеспечения сбалансированности его кредитной, инвестиционной и депозитной политики. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук. Южно-российский государственный университет экономики и сервиса. Шахты, 2010 – с. 181

2. Батракова Л.Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка. Изд. 2-е, перераб. и доп.: - М.: Логос, 2005. - 368 с.

3. Петров А.Ю. Комплексный анализ финансовой деятельности банка// А.Ю. Петров, В.И. Петрова. - М.: Финансы и статистика, 2007. -560с.